

Castell de Xiva: un escenari de miracle *

MANEL PASTOR I MADALENA

Figura 1. Castell de Xiva. Fotografia: Miguel Ángel de la Hoz

La fortalesa de Xiva (Figura 1) a la comarca valenciana de La Foia de Bunyol-Xiva dibuixa una silueta evocadora d'un passat potent encara que hui es veu afeblida pel pas del temps, per les destruccions i per l'abandó. Degué ser, però, un important fortí defensiu de la ciutat de València per ponent i la ubicació estratègica del turó que l'acull ha determinat alguns episodis històrics de magnitud des de les ràtzies dels cavallers aragonesos i catalans del segle XIII i les investides dels castellans als segles següents fins al complex defensiu dissenyat pel govern espanyol per tal de fer front a les tropes rebels de Franco als anys trenta del passat segle XX.

Allò que molta gent ignora és que aquest turó emmurallat, aquestes restes del castell de Xiva pogueren haver estat l'escenari d'un miracle medieval molt conegut. Un miracle que nasqué al caliu de la difusió del cicle eucarístic animat per la butlla papal *Transiturus de hoc mundo* de Joan XXII al 1316. L'essència dels prodigis consistia en fer palesa la presència vertadera de la carn i la sang de Jesucrist en les formes consagrades. Els Corporals de Daroca és la deno-

minació més comuna per la relíquia que conserva la vila aragonesa: un pany blanc amb marques de sis formes ensangonades.

En síntesi, el relat més extès imagina un enfrontament armat a mitjan segle XIII prop de Llutxent entre un escamot de l'exèrcit ocupant del rei d'Aragó capitanejat per Berenguer d'Entença i una host autòctona. L'atac dels 'infidels' sorprèn la celebració d'una missa de campanya i l'oficiant amaga precipitadament les hòsties que després del triomf del 'fidels' són recuperades tacades de sang i el prodigi encoratjà encara més els defensors de la posició, els cristians, entre els quals hi havia una milícia de Daroca. La disputa per la propietat de l'objecte miraculós entre les tropes es resolgué deixant en 'mans' d'una somera que va decidir emprendre camí fins arribar a la ciutat aragonesa on caigué morta palesant la voluntat dels deus perquè en foren custodis els seus habitants. Al suposat escenari de la brega, un turó tocant a Llutxent, es bastí un magnífic convent dominic que assoliria altes distincions i consideracions com a Estudi d'Arts i Teologia des de mitjan segle XV.

Figura 2.

1. El sòcol ceràmic de l'Ermita de la Consolació recull la imatge primitiva dels corporals de 'cinc en dau'.

2, 3 i 4. Diversos intents d'acordar la imatge primitiva a les sis formes del relat oficial de Daroca:

2. Decoració de capitell.

3. clau de volta,

4. Llosa sepulcral que ens permet observar com a partir d'una disposició de cinc formes en 'dau' es redoblen les dos superiors cercant que siguem sis i oblidem llevar la central de manera que en resulten ¡set!.

Fotografies: Miguel Ángel de la Hoz.

La Diputació de València (1981) publicà un opuscle sobre el miracle medieval dels Corporals de Daroca i la seua relació amb la vila valenciana de Llutxent (la Vall d'Albaida). Es tractava de reeditar l'estudi i transcripció d'un manuscrit medieval procedent del convent dominic de Llutxent que havia fet Roc Chabàs el 1905 que ara s'acompanyava d'un bell facsímil de l'original que custodiava Alfons Roig i l'havia lliurat a la corporació provincial. El bon canonge Chabàs, però, inclogué al seu estudi la transcripció del document més antic relacionat amb el prodigi: un pergami de 1340 custodiat a Daroca. Aquell vell pergami recull la contestació que fan els de Xiva a requeriment dels darocians necessitats, pel que sembla, de comprovar o demostrar la validesa del prodigiós drap ensangonat.

Chabàs urgí a justificar el document dels xivans intentà suposar una nova Xiva a tocar de Llutxent fent servir un topònim mal identificat, Xiu, que atribuï al Castell Vell de Llutxent. Proposà que Xiva era una alqueria desapareguda que hi hagué al peu d'aquest vall castell associat al topònim de Xiu. Hi havia la proximitat gràfica, si més no: Xiu<Xiua>Xiva. Calia quadrar el pergami de Daroca amb el relat del manuscrit de Llutxent. Ara sabem que Xiu correspon a l'actual localitat del Genovés i no al Castell Vell de Llutxent però habitualment es dona per resolta la dissonància del vell pergami.

Documentar un miracle o cercar un suport històric als relats fantàstics és un exercici agosarat i temerari. Constatem tanmateix que els signants del vell pergami de 1340

es documenten en la Xiva (Foia de Bunyol) de l'època i que els primitius relats conservats a Daroca també parlen de Xiva. En la ciutat aragonesa només apareix el canvi toponímic i la menció a Llutxent a principis del segle XVI en concordança amb la previsible datació del manuscrit del convent dominic. Els dominics rememoren al seu text com un prodigi previ havia permés de "recordar" l'episodi miraculós que hauria estat oblidat. Un aspecte revelador dels avatars de la reconstrucció de la llegenda és l'anàlisi de la iconografia que podem estudiar al magnífic convent, l'ermite de la Consolació i l'església parroquial, sempre a Llutxent. Molt interessant resulten els intents per acordar la comptabilitat de les hòsties miraculoses en funció dels diferents relats que eren: una als texts primitius atribuïts a Xiva, cinc al manuscrit dominic, sis als relats renovats i al pany conservat al reliquiari darocià. Molt curiós és el procés que podem endevinar a la llosa sepulcral de Pere Alarcó a l'església del convent.

Si sembla evident l'existència d'un procés de reconstrucció de la llegenda feta pels dominics d'un convent 'amb pretensions' transferint l'escenari de Xiva a Llutxent no ho és menys el fet que Xiva no n'ha tingut mai cap tradició ni record de cap prodigi eucarístic. Pot ser li faltà una 'start up' de la projecció del convent dominic que hauria permés de recordar la batalla oblidada. Resseguir els camins de les llegendes és també tasca de l'historiador? Redescobrim Xiva als camins que varen conduir a bastir la devoció dels Corporals de Daroca. ¿O Els Corporals de Llutxent?

* Este artículo fue publicado en el número 3 de la revista Bastida que edita semestralment la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià.